

การเสวนา Young MHESI Scholars ครั้งที่ 4
เรื่อง "ภูมิทัศน์ใหม่ของสาธารณสุขชุมชนในยุค New Normal"
ผ่าน Zoom Application และ Facebook Live “Young MHESI Scholars”
วันศุกร์ที่ 1 พฤษภาคม 2563 เวลา 19.00 – 21.00 น.

นพ. สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ (อดีต รมช. สาธารณสุข) ระบบสุขภาพของไทยนั้น ในเรื่องของกรมมองเห็นชุมชนจะพบว่าเป็นสิ่งที่มีมาแต่เดิม โรงพยาบาลชุมชน และระบบสาธารณสุขมูลฐานนั้นมีมากกว่า 30 ปี ซึ่งมีโรงพยาบาล และสถานอนามัยทั่วประเทศไทย ดังนั้น หากพูดถึงชุมชนแล้วนั้น ไม่ใช่เพียงเพราะการอยากมีบริการสาธารณสุขโดยชุมชนเพียงอย่างเดียว หากแต่อยากให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของสุขภาพของตัวเองด้วย อาจกล่าวอย่างตรงไปตรงมาได้ว่า ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผสส.) กับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ไม่ใช่แขนขาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข กล่าวคือ ไม่ได้ต้องการให้เขามาช่วยในการทำงาน หากแต่ต้องการให้มาเป็นเพื่อนคู่คิด และช่วยกัน ถ้าเปรียบเทียบกับ Primary Health Care ในสาธารณสุขประชาชนจีน สิ่งที่รัฐบาลจีนพูดถึงบ่อย ๆ คือ ไม่ใช่การนำหมอเท้าเปล่ากลับคืนมา เพราะประชาชนจีนไม่ได้ต้องการหมอเท้าเปล่า เพราะคิดว่าพวกเขาควรได้รับสิ่งที่ดีกว่า อย่างประเทศไทยตอนที่มีระบบ UHC หรือหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ก็ได้เน้นย้ำว่า ถึงแม้จะมี Financial Risk Protection แต่ก็ไม่ได้แปลว่า ต้องการให้ประชาชนมาใช้บริการในโรงพยาบาลเท่านั้น เราเชื่อว่าระบบบริการที่ดีที่สุดคือ ระบบบริการที่เริ่มจากชุมชน/ปฐมภูมิ ซึ่งถือว่าประเทศไทยมีฐานที่ดีมาก่อน หากเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในเรื่องของระบบหลักประกันสุขภาพ ได้แก่ สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา จึงมีความเห็นพ้องกันว่าถ้าไม่มีระบบสุขภาพที่ดี ที่มีรากฐานมาจากชุมชนที่เป็นปฐมภูมิ จะมีความยากลำบาก และในหลายประเทศในทวีปยุโรปซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ Primary Care ก็ไม่ได้มีการพูดถึงชุมชนเหมือนกับไทย โดยเรื่องของชุมชน ปฐมภูมิ และระบบหลักประกันสุขภาพนั้น ผมมองว่าเป็นเรื่องเดียวกัน และมองว่าเหตุการณ์หลัง Covid-19 ประเทศไทยจะมีความได้เปรียบ และในเรื่องของการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนซึ่งก็มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว นอกจากนี้ การปรับระบบสุขภาพและระบบสุขภาพชุมชนก่อน Covid-19 ก็มีสัญญาณแจ่มใสมามากแล้ว ซึ่งก็คือ กระแสการปั่นป่วนของเทคโนโลยี อันประกอบด้วย 2 สัญญาณ คือ ประการแรก มีการใช้เทคโนโลยีที่ฟุ่มเฟือยเกินไป แล้วชาวบ้านจะมีความเชื่อด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ เป็นหลัก ประการที่สอง เกิด Disruptive Technology ขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งควรนำมาใช้ในระบบให้เยอะขึ้นกว่านี้ ถ้าหากว่าใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ดีและจัดการ Disruptive Technology ให้ดี ระบบสุขภาพชุมชนก็อาจเกิดสิ่งใหม่ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เหตุการณ์วิกฤติ Covid-19 ได้สะท้อนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของระบบสาธารณสุขชุมชนในยุค New Normal ได้ 5 คุณลักษณะ คือ **ประเด็นแรก** ถ้าเรามีระบบสุขภาพที่เรากับชาวบ้านเจอกันน้อย ๆ แต่คุณภาพยังดี ผลลัพธ์น่าจะดีกว่า (Physical Distancing) **ประเด็นที่สอง** ชุมชนมีความสำคัญอย่างมาก ชุมชนไม่ใช่แค่เพียงรอฟังคำสั่งจากส่วนกลางหรือจากบุคลากรสาธารณสุข ในทางกลับกันถ้าชนชาวบ้านและชุมชนมาช่วยออกแบบทางความคิดเราอาจได้นวัตกรรมใหม่ ๆ ทางความคิดมาจัดการกับปัญหาได้ **ประเด็นที่**

สาม การสื่อสารคือหัวใจของระบบสาธารณสุขที่ยั่งยืน (Communication is Key) **ประเด็นที่สี่** Task Shifting โดยควรมี High Risk Group Isolation (การแบ่งแยกประชากรกลุ่มเสี่ยงสูงในการติดเชื้อโรค) ซึ่งหากไม่ได้รับการช่วยเหลือจากชาวบ้านจะจัดการได้ยากขึ้น แต่ชาวบ้านก็ไม่สามารถเข้าใจความหมายของคำดังกล่าวได้ หากไม่รับฝึกอบรม โดยตัวอย่างที่มีอย่างชัดเจนตอนนี้คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่เริ่มมีการจัดพนักงานอาสา สอบสวนโรค (Contact Tracing Volunteer) และ **ประการสุดท้าย** เทคโนโลยีในการช่วยเหลือ หากรู้จักใช้งานให้เหมาะสมก็จะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีขึ้น ดังนั้น ขอสรุปปิดท้ายว่า ต้องทำเรื่องสุขภาพชุมชนแบบจริงจัง โดยเป้าหมายของการแก้ไขปัญหา Covid-19 คือ การรักษาชีวิต (Life) และรักษาความมีชีวิตชีวา (Livelihood) ควบคู่ไปด้วยกัน ซึ่งควรหาจุดสมดุลระหว่างกัน ท้ายที่สุดระบบสุขภาพที่ดีควรทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเนื่องจากชุมชนจะรู้ในเรื่องของการจัดการความสมดุลระหว่าง Life and Livelihood ทั้งช่วยกำหนดนโยบายและชี้แนะแนวทางให้ได้ประสิทธิภาพมากขึ้น และระบบสุขภาพที่ดีในอนาคตต้องอาศัยความร่วมมือกันแบบข้ามระดับ และต้องพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน สุดท้ายนี้ควรสร้างคุณค่าร่วม (Shared Value) จะสามารถพัฒนาได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อันจะนำไปสู่โจทย์วิจัย เพื่อ Re-design, Re-tool, และ Re-model ระบบสาธารณสุขชุมชน เพราะวิกฤติ Covid-19 ได้กระตุ้นให้เราได้เห็นความท้าทายของ Healthcare System ใน 8 มิติ อันได้แก่ **มิติแรก** คือ Redesign ระบบที่สามารถทำงานได้ในความหลากหลาย แล้วทำให้ชุมชนสามารถทำงานอย่างเข้มแข็งได้ในความหลากหลายที่ว่่านั้น ดังนั้น คำถาม คือจะอย่างไร คำตอบคือสาธารณสุขต้องนำ และต้องเห็น/เข้าใจ ความหลากหลาย และ New Image กล่าวคือ Active Citizen ทางด้านสุขภาพ ซึ่ง Covid-19 ทำให้เราเห็นตรงนี้ชัด คำถามที่ตามมา คือ หากชาวบ้านรู้จักกันดี ทุกอย่างจะง่าย แต่ในเขตเมืองนั้นไม่ใช่ความสัมพันธ์นั้น นี่คือโจทย์ที่ยากว่าจะทำอย่างไร จึงนำไปสู่ **มิติที่สอง** คือ เขตเมืองมีความหลากหลายมาก ต้องอย่าลืมว่า บริษัท ที่ทำงาน หรือแม้กระทั่งคอนโดมิเนียม ต่างก็คือชุมชนหนึ่งเหมือนกัน **มิติที่สาม** คือ New Relationship คือเป้าหมายสุดท้าย ว่าชุมชน กับระบบบริการ เราจะจัดวางความสัมพันธ์ในรูปแบบไหน ซึ่งจุดนี้เป็นสิ่งที่เราต้องสร้าง และไปให้ถึง **มิติที่สี่** คือ ในท้ายที่สุดต้องมี Trust ไม่ว่าจะระหว่างชุมชนกับเรา หรือแม้กระทั่งเรากับชุมชน เพราะฉะนั้นโจทย์ คือ จะสร้าง Trust อย่างไร **มิติที่ห้า** เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) จะไม่มีประโยชน์ใด ๆ หากเทคโนโลยีไม่ตอบโจทย์ Good Care Model ยกตัวอย่างเช่น Application ที่ใช้ประเมินความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคจะไม่มีประโยชน์หากไม่มีฐานข้อมูลรองรับ เนื่องจากระบบไม่ได้ใช้ในการประเมินความเสี่ยงมาอย่างเพียงพอ **มิติที่หก** คือ Future Health System ต้องมี Self-Reliant ซึ่งหมายถึง เราสามารถทำเองและเลี้ยงดูตนเองได้ใหม่ อันนำไปสู่ **มิติที่เจ็ด** คือ Literacy และ Empowerment กล่าวคือ ความรู้ และความสามารถในการพึ่งพาตนเองนั้น โจทย์คือต้องเริ่มอย่างให้ชาวบ้านเกิดความรู้ อันบ่งชี้ถึงนัยยะสำคัญว่า ก่อนที่ชาวบ้านจะพึ่งพาตัวเองได้นั้น ความรู้ต้องมาก่อน โจทย์จึงไปที่ Reskill ที่ไม่ควรเน้นการ Reskill อสม. เพียงอย่างเดียว แต่ต้องรวมถึง Active Citizen ด้วยเช่นกัน และการ Reskill นี้จึงเชื่อมโยงไปหา **มิติสุดท้าย** คือ Health Science ทุกสาขาต้องสอนเชิง System มากขึ้น ไม่ใช่ไปหาเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องเพิ่ม System Orientation และเข้าใจ System Dimension ให้มากขึ้น กล่าวคือ ต้องสร้าง Leadership ต้องมีใน

ทุกระดับ แม้กระทั่งอาจารย์ก็ต้องบูรณาการมิติสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองได้ ไม่ใช่เน้นเพียงทำวิจัยเพื่อตีพิมพ์และขอตำแหน่งวิชาการ แต่ต้องสามารถขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้นได้ โดยเฉพาะในยามวิกฤติที่เต็มไปด้วยความยุ่งุ่นวายแบบนี้ ตามทฤษฎีแล้วของดีมักเกิดขึ้นภายใต้ความยุ่งุ่นวาย ซึ่งโจทย์วันนี้คือประเทศไทยจะพลิกวิกฤติเป็นโอกาสได้หรือไม่เท่านั้นเอง

นพ. สรวิศ บุญญฐิ (คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา) ทิศทางของระบบบริการสุขภาพการแพทย์ปฐมภูมิภายหลังวิกฤต Covid-19 ได้กล่าวถึงการวางรากฐานการแพทย์ปฐมภูมิ ซึ่งประเทศไทยมีความต่อเนื่องและยั่งยืนมาโดยตลอด โดยอยู่ในอันดับที่ 6 จาก Ranking Global Pandemic Preparedness และเมื่อเกิดระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าก็มีอันดับที่ดีขึ้น นอกจากนี้ จากแนวโน้มการระบาดของโรค Covid-19 ในประเทศไทยซึ่งมีจำนวนผู้ป่วยลดลง จึงมองได้ว่าการแก้ไขปัญหาในชั้นปฐมภูมิซึ่งมีพื้นฐานมาจากประชาชนและชาวบ้านมีประสิทธิภาพ เพราะก่อนหน้าการระบาดโรงพยาบาลยังไม่ได้มีการ action เท่าที่ควร โดยยกตัวอย่างกรณีศึกษาจากคณะกรรมการหมู่บ้าน อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีการป้องกันและเฝ้าระวังการระบาดของเชื้อ Covid-19 เป็นอย่างดี ทั้งมีการสร้างองค์ความรู้ ประชาสัมพันธ์ ออกกติกามหมู่บ้านต่าง ๆ รวมทั้งจังหวัดพะเยาที่มี Local Quarantine สำหรับผู้ที่เดินทางเข้ามาในเขตจังหวัด ซึ่งจำนวนผู้ที่เข้ามายังจังหวัดพะเยานั้นสูงถึง 10,000 รายแต่พบการป่วยเพียงแค่ 3 ราย เพราะทุกคนในพื้นที่ให้ความร่วมมือ และยังให้ข้อสังเกตว่าประสิทธิภาพของการปฏิบัติตามกฎ/กติกา ของคนในชุมชนนั้นมีพื้นฐานมาจากความสนิทสนมคุ้นเคยกัน รู้จักกัน เป็นคนในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลได้ดีกว่า นอกจากนี้ การขับเคลื่อนระบบสุขภาพแบบปฐมภูมิให้ประสบความสำเร็จต้องประกอบด้วยปัจจัย 4 ข้อ คือ **ประการแรก** ต้องมีการสร้างองค์ความรู้ **ประการที่สอง** ต้องมีการใช้เทคโนโลยีในการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นได้ **ประการที่สาม** ต้องมีการจัดสรรทรัพยากรให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ทั้งการจัดการต้นทุน และการปรับใช้ทรัพยากรกับบริการอื่น ๆ **ประการสุดท้าย** ต้องมีการผลิตบุคลากรทางด้านกรวิจัย นอกจากนี้ สิ่งที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนระบบสุขภาพแบบปฐมภูมิ คือภาคประชาชน โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง ทั้งในการกำหนดเป้าหมาย สนับสนุนการให้ความร่วมมือ และร่วมกันขับเคลื่อนให้เกิดการบูรณาการ อีกทั้งยังสามารถก่อให้เกิดความต่อเนื่องในระยะยาวและยั่งยืน

ดร. รัฐพล ไกรกลาง (คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น) ได้กล่าวถึงเทคโนโลยีของไทยว่า แม้จะสู้ของประเทศอื่นไม่ได้แต่จะอย่างไรให้ประชาชนเข้าถึงระบบสุขภาพได้มากที่สุด ซึ่งได้เสนอว่าควรใช้เทคโนโลยีมาปรับใช้ให้เหมาะสมเพื่อช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นโดยนำมาใช้ตรวจการติดเชื้อในเบื้องต้น ก่อน จากนั้นรอผลลัพธ์ที่ชัดเจนเมื่อจะได้มีความปลอดภัยต่อเจ้าหน้าที่มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เทคโนโลยีช่วยตั้งแต่การลงทะเบียนในระยะแรกได้ เพื่อให้ประชาชนเกิดการตื่นรู้ และลดการบริการที่ไม่จำเป็น รวมไปถึงการประหยัดต้นทุนอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น นวัตกรรมสาธารณสุขพื้นฐานตามโครงการป้องกันและชะลอโรคไตในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (CKDNET) ซึ่งพบว่า ปัญหาของการป้องกันและชะลอโรค

ดังกล่าวนี้ มีสาเหตุหลักคือ ไม่มีการตรวจเบื้องต้น ขาดการสนับสนุนจากสังคมและชุมชน จากสาเหตุดังกล่าว นำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมในการช่วยป้องกันและชะลอโรคได้ โดยใช้ผ่านทางเทคโนโลยีส่งผลให้ลดอัตราผู้ป่วยได้อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งหากนำมาประยุกต์ใช้กับวิกฤต Covid-19 นี้ก็อาจเกิดผลลัพธ์ที่ดีมากขึ้นรวมทั้งประหยัดค่าใช้จ่ายและจำนวนบุคลากรในขณะเดียวกันอีกด้วย ในขณะที่ประเด็นการใช้เทคโนโลยีในสื่อสารนั้น อย่างที่ทราบกันว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว อสม. เป็นผู้ที่มีอายุมากแล้ว ดังนั้นการเข้าถึงเทคโนโลยีในการสื่อสาร จึงควรใช้คนหนุ่มสาวที่คุ้นเคยกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นตัวกลางในการกระจายต่อเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสื่อสาร

ดร. ภูษณิศรา มีนาเขตร (คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี) ระบบสาธารณสุขชุมชนในยุค New Normal ต้องมุ่งเน้นไปที่การพัฒนา อสม. รุ่นเยาว์ เนื่องจากในปัจจุบัน อสม. โดยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ถนัดในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและ Social Media ดังนั้น จึงต้องอาศัยเด็กในชุมชนที่อยู่ใน Gen-Z ซึ่งใช้ชีวิตอยู่กับเทคโนโลยีและ Social Media ซึ่งสามารถใช้ช่องทางเหล่านี้สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพไปยังประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังสามารถเป็นทั้งกองกำลัง อสม. รุ่นเยาว์ ในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพชุมชน และสามารถลงชุมชนในการสร้างจิตสำนึกได้อีกด้วย ในอีกแง่หนึ่ง คือ การพัฒนาศักยภาพในชุมชนในระดับหัวหน้า เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน เป็นต้น ถ้ามีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง การพัฒนาในชุมชนก็จะเข้มแข็งตามไปด้วย และควรมีการพัฒนากำลังคนในด้านการเรียนการสอนในลักษณะสหวิชาชีพ (Inter-Professional Education: IPE) ที่นำนักศึกษาจากทุกวิชาชีพในฝั่งวิทยาศาสตร์สุขภาพทั้ง แพทย์ พยาบาล เภสัชศาสตร์ และสาธารณสุข ตลอดจนสาขาการพัฒนาสังคม และสถาปัตยกรรมและการออกแบบ มาเป็นจิตอาสาเรียนรู้การเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนโดยลงพื้นที่ตามชุมชนเพื่อสนับสนุนภารกิจหน้าที่ของบุคลากรทางการแพทย์ เพราะหลายกรณีพบว่า ชาวบ้านไม่ยอมรับหรือเกรงกลัวแพทย์ พยาบาล หากแต่ยอมเปิดเผยข้อมูลบางส่วนแก่นักศึกษาจิตอาสา เช่น การใช้ยาที่ไม่ถูกต้องกับโรค เป็นต้น ซึ่งอาสาสมัครก็เปรียบเสมือนทีมแพทย์ขนาดย่อมในการช่วยเหลือชุมชน ซึ่งนักศึกษาก็มีทักษะทางวิชาชีพและการดำเนินการต่าง ๆ ก็มีอาจารย์คอยควบคุมและให้คำแนะนำอยู่เคียงข้าง หากเจอกรณีฉุกเฉินก็สามารถประสานงานกับเจ้าหน้าที่ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น การพัฒนากำลังพลด้านการศึกษา เป็นสิ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน

รศ.ดร. กาญจน์สุนภัส บาลทิพย์ (คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่) มุ่งเน้นไปที่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ 9 ในการนำหลักดังกล่าวมาปรับใช้ในช่วงเหตุการณ์ Covid-19 โดยได้อธิบายถึงคุณค่าในตัวเองซึ่งอยู่ในหลักคุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งทำให้ประชาชนรู้จักคุณค่าในตัวเองและมีความรับผิดชอบต่อผู้อื่น กล่าวคือ ไม่ทำให้หรือหาเหตุให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน โดยสามารถอธิบายเพิ่มเติมถึงความกตัญญู (Gratitude) ว่า ความกตัญญูคือการรู้เป้าหมายชีวิตว่าเรานั้นอยู่เพื่ออะไร ทั้งนี้ยังควรมีเป้าหมายในชีวิตด้วย กล่าวคือ ตนเองนั้นต้องการอะไร เพื่ออะไร ซึ่งนำไปสู่

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง และเกิดความยั่งยืน จากข้อเสนอดังกล่าวนี้สามารถระบุได้ว่าสิ่งที่ควรทำ คือการส่งเสริมประชาชนในการมีเป้าหมายชีวิต รู้ตัวว่ากำลังทำอะไรอยู่ ด้วยเหตุผลที่ว่า จะส่งผลให้เกิดการรักตัวเอง และเมื่อรู้ตัวเองแล้ว ค่อยใช้แนวคิด Health Literacy ซึ่งต้องมีความถูกต้อง เพียงพอเหมาะสมที่จะส่งถึงผู้รับโดยตรง เพื่อที่จะสามารถแก้ไขให้เหมาะสมกับสถานการณ์ นอกจากนี้การจัดทำข้อมูลต่าง ๆ ควรจะแบ่งประเภทให้เหมาะสมกับผู้รับ เช่น วัยและการเข้าถึงในกลุ่มคนบางกลุ่ม เป็นต้น โดยสรุปว่าหากประชาชนมีความรัก/ตระหนักรู้ในตนเอง รวมทั้งการเข้าถึง Health Literacy ในเวลาเดียวกันจะสามารถนำไปสู่ Living in Harmony in the New Normal ได้ เพราะเมื่อมีทั้งความรู้ ความตระหนักรู้ในการใช้ชีวิตของตนเอง คนที่เกี่ยวข้องกับตัวเราก็จะได้ประโยชน์ไปด้วย โดยใช้วิธีการที่ low cost but high efficiency ซึ่งสามารถตีความได้ว่า low cost คือ การมีการสื่อสารที่ดี ข้อมูลที่ดี มีการกระตุ้นทักษะทางปัญญา เพื่อนำออกมาสู่ทักษะทางพฤติกรรมได้นั่นเอง

ผศ.ดร. จรวยพร ศรีศศลักษณ์ (ผู้จัดการวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข) ได้อธิบายเพิ่มเติมในเรื่องของการดำเนินการ 3 ระยะ จากสถานการณ์ Covid-19 โดย**ระยะแรก** คือ การจัดการเหตุการณ์ซึ่งมุ่งเน้นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อรักษาเสถียรภาพ **ระยะที่สอง**คือ การบรรเทาผลกระทบและดูแลความต่อเนื่องของการดำเนินการที่มุ่งเน้นเพื่อบรรเทาผลกระทบจาก Covid-19 **ระยะที่สาม** คือ การฟื้นฟูให้กลับมาเป็นเหมือนเดิม โดย **ประเด็นแรก** ได้กล่าวถึง นวัตกรรม (New Normal) หมายถึง แนวทางการดำรงชีวิต การปฏิบัติงาน หรือ การบริการที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น เดิมไม่มีการ Work From Home แต่ตอนนี้ต้องทำหรือแม้กระทั่งการประชุมที่เปลี่ยนประชุมเป็นรูปแบบออนไลน์ เป็นต้น การดำรงชีวิต การปฏิบัติงาน การบริการที่เกิดขึ้นใหม่หลัง Covid-19 มีผลต่อแนวทาง/ปฏิบัติที่เกิดขึ้นใหม่ที่แต่เดิมไม่เคยเป็นที่ยอมรับ และแนวทางที่เกิดขึ้นใหม่ดังกล่าวจะดำเนินต่อไปจนกลายเป็นบรรทัดฐาน (Norm) ของการปฏิบัติในชุมชนหรือสังคมนั้น จากเดิมที่ไม่เคยใช้ อสม. ในการคัดกรองโรคตอนนี้ก็มีการคัดกรองโรคเกิดขึ้น **ประเด็นที่สอง** Health System จากเดิมที่มีแค่ Six Building Blocks ของ Health System ซึ่งบัญญัติโดยองค์การอนามัยโลก (WHO) แต่องค์ประกอบที่ 7 ที่ควรมีคือ บทบาทของภาคประชาชนที่ต้องมีการดูแลสุขภาพของตนเองอันเป็นส่วนหนึ่งของการป้องกันโรค การรักษาพยาบาล ตามแนวทางที่ได้รับจากการบริการสุขภาพ ช่วงที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่ามีคลื่น 4 ลูก ผลกระทบระยะยาวจาก Covid-19 โดย**คลื่นลูกแรก**กล่าวได้ว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม ซึ่งในช่วงนี้ที่ได้สร้างผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคลที่มีโรคอื่น ๆ โดยที่ขีดความสามารถของโรงพยาบาลไม่สามารถรองรับได้ เนื่องจากต้องทุ่มทรัพยากรกำลังไปแก้ไขปัญหา Covid-19 กล่าวคือ ช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการเลื่อนนัดผู้ที่ไม่ได้ป่วยเชื้อ Covid-19 ไปก่อน ซึ่งคนกลุ่มนี้จะเข้ามารับการรักษาเป็นจำนวนมากหลังจากที่ไม่ได้รับการรักษาเป็นเวลาหลายเดือนซึ่งจะก่อให้เกิด**คลื่นลูกที่สอง** คือ ช่วง 2-3 เดือนหลังโรคระบาด ผู้ป่วยจากการชะลอการรักษา เช่น มะเร็ง หัวใจ เป็นต้น จะกลับเข้ามาสู่การรักษา **คลื่นลูกที่สาม** คือ ช่วง 4 เดือนหลังเดือนเมษายน ผู้ป่วยจากโรคไม่ติดต่อ ผู้ป่วยจิตเวชเรื้อรัง ฯลฯ ที่ได้รับการรักษาที่บ้าน และผ่านการจ่ายยาทางไปรษณีย์ ก็จะมาเข้ารับการรักษาตามโรงพยาบาลอีกครั้ง **คลื่นลูกที่สี่** คือ

ช่วง 1-3 ปีหลัง Covid-19 จะเกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ จะส่งผลกระทบมายังประชาชนทั้งหมด ณ ตอนนี้สถานการณ์ในประเทศไทยนั้นอยู่ในช่วงขาลงของคลื่นลูกที่หนึ่งและกำลังเข้าสู่คลื่นลูกอื่น ๆ ซึ่งหมายความว่า โจทย์วิจัยในตอนนี้คือการออกแบบระบบโดยเฉพาะระบบบริการที่จะต้องสามารถรับมือวิกฤตได้ในอนาคต ทั้งนี้การวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งของระบบบริการสุขภาพในการตอบสนองการระบาดของ Covid-19 อาจมีโจทย์การวิจัยตั้งแต่การดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง บทบาทของ อสม. รพ.สต. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ปัญหาช่วงวิกฤติและหลังวิกฤติ การวางแผนตั้งรับกรณีระบาดใหม่อีกครั้ง รวมไปถึงการจัดการต้นทุนและค่าใช้จ่ายการดำเนินการของหน่วยบริการ ในเรื่องของกรอบการวิจัยนั้น ควรมีเรื่องสถานการณ์ระยะของ Covid-19 คือ 1) ระยะเตรียมการ 2) ระยะตอบสนองเบื้องต้น 3) ระยะระบาดเต็มรูปแบบ 4) ระยะต่อเนื่อง และ 5) ระยะฟื้นฟูเพื่อควบคุมโรคได้ โดยวิเคราะห์ว่าในแต่ละระยะเกิดปัญหาอุปสรรค และความท้าทายในการจัดบริการระบบสุขภาพปฐมภูมิหรือระบบสุขภาพชุมชนอะไรบ้าง การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการตอบสนองต่อความต้องการด้านเครือข่ายอุปทาน (Supply Network Requirement) ของระบบบริการปฐมภูมิในแต่ละสถานการณ์เป็นอย่างไร กระบวนการหรือขั้นตอนในการทำงานใหม่ ๆ เช่น Community Health Care ที่จำเป็นมีอะไรบ้างเพื่อความปลอดภัยของผู้ป่วยและบุคลากรทางการแพทย์ อันเนื่องมาจากการระบาดของ Covid-19 อันนำมาสู่ **ข้อสรุป** คือ ควรใช้โอกาส Covid-19 นี้ปฏิรูประบบบริการสาธารณสุข โดยเฉพาะในระบบสาธารณสุขมูลฐาน (Primary Healthcare) โดยเฉพาะตอนนี้เรามีเรื่องของ พ.ชอ. (คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ) แล้ว มีเรื่องของ พ.ร.บ.สาธารณสุขปฐมภูมิแล้ว อีกทั้งยังมีเรื่องของ Primary Care Custer ซึ่งทำหน้าที่ทีมหมอครอบครัวแล้ว เพราะฉะนั้น ในอนาคต อาจจะเป็นช่วงปลายเดือนพฤษภาคม ถ้าจะทำ White Paper เสนอรัฐมนตรี จึงเห็นควรใช้โอกาสนี้ปฏิรูประบบบริการสาธารณสุขอย่างจริงจัง

ผศ.ดร.นพ ภูดิท เตชาติวัฒน์ (ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน ม.มหิดล) ประเทศไทยมีความเข้มแข็งในเรื่องชุมชน โดยสาธารณสุขชุมชน ซึ่งพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ในตลอดช่วงระยะเวลาวิกฤติ Covid-19 นั้นก็มีสิ่งที่เป็นนวัตกรรมสำคัญ ซึ่งทำให้ประเทศต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ชื่นชมประเทศเรา เช่น เรื่องอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นต้น ดังนั้น การพูดคุยวันนี้ ปลายทางสำคัญ คือนำไปสู่การวิจัยเชิงนโยบาย เพื่อช่วยให้สาธารณสุขเชิงนโยบายเข้มแข็งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของ นายแพทย์ ประเวศ วะสี ที่ว่า ชุมชนนั้นเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ ในการสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของสาธารณสุข ถ้าสาธารณสุข และสุขภาพ ในเรื่องการบริการที่ดี หรือแม้กระทั่งมุมมองที่รวมไปถึงนัยยะทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในระดับชุมชนเข้มแข็ง จะทำให้ประเทศของเราบรรลุในเรื่องของหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับโลกต่อไป

ประเด็นแลกเปลี่ยนจากผู้ร่วมเสวนา จากประเด็นที่ได้เสวนา มีข้อสังเกต 2 ประการ ดังนี้ **ประการแรก** คือ เมื่อบมอง Health System ในเชิง Political การส่งต่อผู้ป่วย ตลอดจนการประสานงานผู้ป่วยระหว่างระดับ

ปฐมนิเทศ, ทักษะ และสติปัญญา โจทย์คือ ความมองไปถึง ใน Pandemic ต่อไปในอนาคต เราจะต้องมีการเตรียมการอย่างไร ตลอดจนควรมีแนวทางในการวางระบบอย่างไร **ประการที่สอง** คือ ในเชิงตัดขวาง (Horizontal) ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของกระทรวงมหาดไทยซึ่งกำกับดูแลองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบาท อสม. ในระดับชุมชนยังคงสับสนว่า หากรับนโยบายจากสาธารณสุข แต่รับเบี้ยเลี้ยงจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งข้อสังเกตตรงนี้มองว่าหากมีการจัดวางบทบาทของ อสม. ให้เกิดการบูรณาการมากขึ้น ก็จะนำไปสู่โอกาสที่ดีในการพัฒนาต่อไป

ประเด็นการเรียนรู้ว่าด้วย สาธารณสุขชุมชน กับเทคโนโลยี

1. ควรใช้เทคโนโลยีมาปรับใช้ให้เหมาะสมเพื่อช่วยให้เกิดความสะดวกมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดการตื่นรู้ ตลอดจนลดการบริการที่ไม่จำเป็น อันส่งผลต่อการประหยัดต้นทุนทางสาธารณสุข
2. ประโยชน์ของเทคโนโลยีจะเอื้อต่อการเกิดประสิทธิภาพ ต่อเมื่อใช้ควบคู่ Good Care Model
3. การใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ดี ตลอดจนจัดการ Disruptive Technology ที่ดี จะทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ แก่ระบบสุขภาพชุมชน
4. เทคโนโลยีในการสื่อสาร หัวใจสำคัญ คือ อาศัยคนที่ใช้เทคโนโลยีได้ มาเป็นตัวกลางในการกระจายต่อ จะนำมาสู่ประสิทธิภาพจากการสื่อสารในชุมชนในท้ายที่สุด

ประเด็นการเรียนรู้ว่าด้วย สาธารณสุขชุมชน กับการมีส่วนร่วมรูปแบบใหม่

1. การส่งเสริมประชาชนในการมีเป้าหมายชีวิต รู้ตัวว่ากำลังทำอะไรอยู่ จะส่งผลให้เกิดความรักตัวเอง อันจะนำไปสู่รูปแบบพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม
2. Literacy และ Empowerment คือ หัวใจสำคัญที่จะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ ภายในชุมชนอย่างยั่งยืน
3. นักการสาธารณสุขต้องเข้าใจความหลากหลาย ของชุดความสัมพันธ์ที่แตกต่างออกไปตามบริบททางเศรษฐกิจ และสังคม เช่นชุดความสัมพันธ์ของชุมชนแบบ บริษัท ที่ทำงาน และคอนโดมิเนียม เป็นต้น

ประเด็นการเรียนรู้ว่าด้วย สาธารณสุขชุมชน กับความยั่งยืนเชิงระบบ

1. สาธารณสุขชุมชน คือหัวใจของความยั่งยืนของระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า ดังนั้น จึงจำเป็นต้องปฏิรูประบบบริการสาธารณสุข เพื่อยกระดับประสิทธิภาพ Primary Health Care เป็นสำคัญ
2. Health Science ทุกสาขาต้องสอนแบบ System Base มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อผลิตบุคลากรที่มีความคิดริเริ่มในการพัฒนาเชิงระบบต่อไป